

УДК 340.134; 342.413 (477)

DOI: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2019.35.181343>

В. М. Тернавська, канд. юрид. наук, доцент
Київський національний університет будівництва і архітектури
Кафедра охорони праці і навколишнього середовища
Повітрофлотський проспект, 31, Київ, 03037, Україна
e-mail: ternavskaknuba2018@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2102-619X>

ЗАСОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ

Стаття присвячена дослідженню природи правових засобів, за допомогою яких реалізується якісна та ефективна правова політика держави. Аналізуються різні інтерпретації поняття «правові засоби». Розглядається система засобів правової політики, яка включає юридичні та неюридичні інструменти і технології, котрі, своєю чергою, утворюють дві самостійні підсистеми. Представлені авторське визначення поняття «засоби правової політики» та їх класифікація. Робиться висновок про безпосередню залежність можливості досягнення поставлених цілей від того, наскільки повно, ефективно і раціонально будуть застосовані засоби формування і реалізації правової політики.

Ключові слова: правове життя, правова політика, засоби правової політики, удосконалення права, механізм правового регулювання.

Постановка проблеми. Правова політика складне і багатогранне соціальне явище, що виконує в системі права роль ефективного інструменту удосконалення механізму правового регулювання задля модернізації правового життя суспільства у прогресивний спосіб. Ефективність правової політики оцінюється, як правило, за результатами досягнення поставлених цілей і виконання відповідних їм завдань. При цьому принципово важливим є питання, якими засобами було досягнуто цілі, чи є виправданими затрати.

Соціально-політичний сенс постановки проблеми правових засобів полягає, на думку дослідників, у тому, що вони є не тільки соціальною необхідністю, але і оптимальною умовою вирішення цивілізаційним способом задач, що стоять перед суспільством, який і виражає соціальну цінність права як регулятора суспільних відносин [1, с. 350]. В той же час, аналізуючи стан правового життя українського суспільства, можна відзначити недостатньо високу ефективність юридичного інструментарію. Пошук шляхів удосконалення правотворчого процесу *актуалізує* питання доктринального визначення природи засобів правової політики, що має посприяти практичному підвищенню соціальної цінності і дієвості юридичних інструментів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика правової політики почала досліджуватися в українській юридичній науці з середини 90-х років ХХ ст. Однак даний феномен вивчався в основному в таких аспектах, як сутність і цілі правової політики, види правової політики, які знайшли своє відображення у наукових розвідках українських правознавців, зокрема В. Тація, Ю. Шемшученка, В. Селіванова, О. Петришина, О. Рудневої, О. Руданецької, О. Бідея та інших. Потребує свого більш ґрунтовного дослідження питання інструментальної теорії правової політики, а саме засобів її творення і втілення у правове життя суспільства. Зокрема, О. Бідей наголошує, що до поняття і сутності правової політики слід включати не лише такі її елементи, як цілі, задачі, пріоритети, але й засоби реалізації [2, с. 57].

Першою, і поки що єдиною, спробою системного вивчення проблематики правових засобів в рамках загальної теорії права на рівні дисертаційного дослідження стала робота О. Онуфрієнка. Дослідник вивчав сутність категорії «правові засоби», застосо-

вуючи інструментально-алгоритмічний підхід до розуміння субстанціональних явищ правової надбудови [3, с. 123].

У російській юридичній науці також нечисленні комплексні дослідження, присвячені безпосередньо засобам реалізації правової політики. На думку Р. Пузікова, причину слід вбачати в універсальності терміна «засіб», що використовується у різних галузях знань, тому російський дослідник пропонує створити і ввести до системи правознавства «теорію засобів реалізації правової політики» [4, с. 3].

Мета статті. Автор прагне розкрити суттєві характеристики категорії «засоби правової політики» на підставі теоретико-методологічного аналізу та обґрунтувати практичну цінність правових засобів, відзначаючи безпосередню залежність можливості досягнення поставлених цілей від того, наскільки повно, ефективно і раціонально будуть застосовані інструменти формування і реалізації правової політики.

Виклад основного матеріалу. Управлінська ефективність, а відповідно і цінність правової політики як політико-правового інструменту удосконалення правової системи України опосередковується належним вивченням стану соціального середовища як об'єкта управління, запитів і очікувань суспільства від державної влади, врахуванням реальних можливостей та політичної волі державної влади задовольнити суспільні потреби, а також «об'єктивною оцінкою потенціалу засобів управління, зокрема нормативної бази, для досягнення визначених цілей» [5, с. 20].

Правова політика у динаміці розглядається окремими дослідниками як певний вид суспільної діяльності [6, с. 19], а саме: науково обґрунтована, послідовна і системна діяльність державних і недержавних органів [7, с. 15]. З філософської точки зору, будь-яка діяльність людини є цілепокладальною, а тому складається із двох особливих і відносно самостійних відносин: відносин цілі і засобу її визначення та відносин засобів реалізації цілі і результату діяльності [8, с. 62, 65]. Відповідно алгоритм дій щодо формування та реалізації правової політики має бути наступним: визначення конкретних цілей – застосування адекватних засобів – досягнення бажаного результату.

На думку правознавців, поставлені цілі та засоби їх досягнення є не лише індикаторами ефективності правової політики: залежно від того, наскільки грамотно і послідовно організовані цільовий зміст права та його інструментальна конструкція, у більшості залежать і результати практичної роботи юридичних механізмів [7, с. 17].

У сфері державного управління ціль можна визначити як бажану ідеальну модель певного соціального явища, тоді як засіб буде виконувати роль посередника між ідеальним передбачуваним образом і реальним практичним результатом. Однак, якщо цілі правової політики зазвичай зумовлені суспільними потребами, то вибір засобів їх досягнення опосередковується політичною і правовою культурою, менталітетом політичних акторів. Причину неспіврозмірності поставлених цілей та засобів їх досягнення слід вбачати, на нашу думку, у політичному популізмі, результатом якого є, на жаль, невиконання більшості стратегічних завдань правової політики України.

В юридичній літературі всі засоби правової політики традиційно поділяють на безпосередньо юридичні засоби і неюридичні засоби. Провідну роль у реалізації правової політики відіграють саме юридичні засоби, які, будучи закріпленими у правових нормах, наділені юридичною силою і гарантовані державою, що дає можливість у цивілізованій спосіб досягати цілей правового регулювання, підвищувати ступінь організованості юридичного буття. Затребуваність суспільством правових засобів у процесі упорядкування політичних і соціально-економічних відносин зумовлюється тим, що, на відміну від політичних, моральних, релігійних та інших соціальних інструментів, саме правові засоби є ефективними інструментами виконання поставлених соціальних задач, оптимального задоволення законних інтересів та вирішення конфліктів у правовий спосіб.

Термін «засоби» достатньо широко використовується як у міжнародно-правових документах, так і внутрішньодержавному галузевому законодавстві – конституційному, фінансовому, цивільному, адміністративному, кримінальному. Однак, слід зазначи-

ти, що й донині немає єдності підходів у питанні визначення того, що ж власне є правовими засобами; викликає дискусію і розходження в думках також їх класифікація.

С. Алексєєв визначив правові засоби як об'єктивовані субстанціональні правові явища, що мають фіксовані якості, які дозволяють реалізувати потенціал права [1, с. 349-350], а саме: норми права, індивідуальні приписи і веління, договори, засоби юридичної техніки, всі інші інструменти регулювання, що розглядаються в єдності характерного для них змісту і форми [9, с. 14].

Однак з таким вузьким підходом не погоджуються інші дослідники проблематики правових засобів. Зокрема, О. Малько та М. Матузов зазначають, що розглядати правові засоби як суто субстанціональні феномени, акцентуючи тільки на інституційній стороні розуміння юридичних засобів та ігноруючи діяльнісний аспект, неправильно, оскільки це не дозволяє повноцінно враховувати всі ті фактори, за допомогою яких можна досягнути поставлених цілей [10, с. 494]. Свою думку вчені аргументують тим, що одержати бажані результати можливо тільки вчинивши діяння, пов'язані з використанням наданих в законодавстві інструментів.

Свою чергою Р. Халфіна прямо зазначила, що право має набагато більшу різноманітність засобів правового впливу ніж наказ, заборона і дозвіл, що сприяє досягненню цілей, на які спрямована правова норма [11, с. 3]. Вважається, що в реальній цілепокладальній діяльності людини завжди фігурують приватні форми засобів тієї чи іншої діяльності, тобто засіб виступає у вигляді конкретної праці людини, конкретного засобу виробництва того чи іншого продукту, у вигляді засобу споживання, звернення тощо [8, с. 62]. Прикладом ефективного засобу є поновлення на роботі неправильно звільненої особи, відміна адміністративного акта органу влади чи управління, що порушує право, відновлюючи тим самим порушене право [12, с. 310]. Цікаво, що сам С. Алексєєв у свій час так само розмежовував правові засоби на *засоби інструменти* (договір, рахунок у банку, юридичний документ, заохочення тощо) і *діяльнісні засоби* (використання господарських договорів, відкриття рахунку у банку, введення системи заохочення тощо) [9, с. 15].

Оригінальністю відрізняються підходи П. Рабіновича і К. Шундікова. Так, П. Рабінович, з одного боку, визначає засоби правового регулювання як «систему юридичних інструментів, що використовується суб'єктами права (державою та іншими учасниками суспільного життя) для досягнення тих чи інших цілей» [13, с. 157], а з іншого боку, називає серед елементів механізму правового регулювання юридичні факти [13, с. 156], котрими, згідно з доктриною загальної теорії права, є певні дії і події, завдяки яким активізуються положення правової норми. Натомість К. Шундіков виокремлює поряд із юридичним інструментарієм не сукупність юридично значимих дій, а форми правореалізаційної практики у вигляді правозастосовних актів [14, с. 37].

Сьогодні в юридичній літературі більшість правознавців визначає правові засоби як правові явища, що виражаються в інструментах (установках) і діяннях (технологіях), за допомогою яких забезпечується досягнення соціально корисних цілей [10, с. 492] та бажаного результату [15]. Зокрема, за визначенням О. Онуфрієнка, під правовими засобами слід розуміти «систему субстанціональних та діяльнісних правових явищ, за допомогою яких конкретні суб'єкти правовідносин, що поступово набувають характеру інструментальної гри, досягають приватних та публічних цілей» [3, с. 128].

Незважаючи на розходження в думках у питанні, чи слід визнавати діяння правовими засобами, зазначимо, що засобами правової політики слід визнавати і інструменти, і діяння, за допомогою яких формується якісна правова політика та ефективно реалізується. З цього приводу досить точно висловився В. Нирков, який зазначив, що закріплені у нормативно-правових та інших актах, *засоби-інструменти* виступають в якості моделей, які тільки у потенціалі та у процесі їх використання можуть призвести до досягнення поставлених цілей, в той час, як *засоби-діяння* проявляються в реально здійснюваній поведінці осіб і виступають перш за все в якості актів реалізації прав і обов'язків, які означають завершальний етап досягнення цілей і задоволення

відповідних інтересів, тому виражаються в актах практичної реалізації встановлених у законі положень і в юридично значимих поступках, діях. У зв'язку з цим В. Нирков розрізняє *засоби-діяння* на засоби-документи (позови, вироки, заяви, розпорядження, рішення тощо) і на засоби-діяння (юридично значимі дії чи бездіяльність, наприклад, утримання від здійснення забороненого діяння, виконання покладеного обов'язку, подача позову, укладення угоди тощо) [16, с. 81-82].

Тому ми погоджуємося з думкою А. Малько та Ю. Саломатіна, які визначають засоби правової політики як інструменти і діяння, що використовуються для досягнення цілей і задач правової політики, для реального здійснення стратегічних правових ідей [17, с. 88].

На нашу думку, деякі правові засоби можна визначити і як інструменти, і як діяння. Так, якщо розглядати правовий моніторинг чи правову експертизу в субстанціональному аспекті, тобто як правовий інститут, що являє собою сукупність правових норм, що визначають порядок проведення моніторингу чи експертизи, це буде інструмент, а якщо виходити з діяльнісного підходу, тобто розглядати моніторинг чи експертизу як комплекс системних і систематичних дій, то це вже буде технологія. Як справедливо зауважує з цього питання Р. Мазурик, навіть у розвинутих правових системах, за досить високого ступеня інституціоналізації правових явищ, один і той самий правовий засіб може визначатися по-різному, залежно від рівня, на якому розглядається юридичний інструментарій [18].

В. Нирков виділяє наступні рівні засобів правової (правотворчої) політики залежно від спільності та значимості засобів:

- рівень основних, загальних засобів – систематизація і уніфікація законодавства, диференціація і галузева спеціалізація законодавства, моніторинг, планування та інші;
- другий рівень засобів, з яких складаються основні – наприклад, кодифікація законодавства, тактичне планування та інші;
- рівень операційного інструментарію, що використовується в оперативній діяльності в рамках правотворчої політики – засоби усунення колізій в законодавстві, прийоми структурування кодифікаційного акта, засоби виявлення прогалин у нормативних правових актах та інші [16, с. 81].

Складність соціальних відносин, зумовлених особливостями постіндустріальної парадигми суспільства та глобалізаційними процесами, потребує іноді застосування цілої низки засобів для досягнення лише однієї цілі правової політики. Різноманітні правові засоби, спрямовані на забезпечення ефективності правового регулювання, повинні являти собою цілісну систему взаємопов'язаних інструментів правового впливу [14, с. 38]. Тому одним із важливих критеріїв удосконалення правового регулювання вважається системність у виборі засобів, яка здатна забезпечити ефективність засобів та їх співрозмірність з тими цілями, які були визначені державною владою і досягнення яких державна влада потребує. Система засобів правової політики визначається в юридичній літературі як комплекс різноманітних за своєю природою і цільовою спрямованістю засобів, що забезпечують ефективність формування і реалізації правової політики і гарантування ресурсної підтримки її цілей і задач [19, с. 30].

Систему юридичних засобів формування і реалізації правової політики становлять: правові акти, правові режими, спеціальні засоби правової політики (правовий моніторинг, юридичне прогнозування, юридичне планування, юридична техніка, систематизація правових актів тощо). Саме за допомогою зазначених вище правових засобів здійснюється перетворення ідеальних прагнень суб'єктів правової політики в реальні дії і юридично значимі результати [4, с. 1]. Крім того слід зазначити, що одні правові засоби є засобами формування правової політики, інші – засобами реалізації, в той час, як треті виконують функцію засобів і формування, і реалізації правової політики.

Неюридичні засоби правової політики хоча, на жаль, менш активно застосовуються суб'єктами правової політики, однак відіграють помітну роль у забезпеченні ефективності правової політики. Тому сьогодні поширена думка, що правова політика розглядається як система не лише юридичних засобів, але політико-правових засобів, що у своїй сукупності спроможні здійснювати результативний вплив на суспільні відносини [6, с. 16-17]. Погоджуємося з такою точкою зору, оскільки, наприклад, лобізм хоча не врегульований сьогодні на законодавчому рівні, але є достатньо ефективним засобом і формування, і реалізації правової політики. Хоча тіньовий лобізм має низку негативних характеристик, однак у правовому полі це не лише досить ефективна технологія, але і суспільно-корисний політико-правовий інструмент, оскільки дає можливість широким верствам населення відстоювати свої інтереси.

Інші дослідники йдуть ще далі, вирізняючи у системі неюридичних засобів *ідеологічні, організаційні і матеріальні засоби*. На думку Р. Пузикова, провідну роль у процесі реалізації правової політики відіграють саме ідеологічні засоби, що мають найбільшу силу впливу на суспільство, а це правова освіта, просвіта, пропаганда, реклама [4, с. 8].

Як свідчить юридична практика, ігнорування неюридичних засобів, а також недооцінювання чи переоцінка окремих засобів в системі спеціальних засобів правової політики суб'єктами правотворчості призводить до неефективності чи повної правової імпотенції окремих нормативно-правових актів, що породжує юридичний нігілізм та, як наслідок, спричиняє різного роду правопорушення. Завдяки наявності різноманітних правових засобів і правильному вибору серед них адекватних, співрозмірних їх функціональному призначенню, стає можливим забезпечити ефективність правового впливу, а відповідно і одержати необхідний соціальний результат [19, с. 30].

Висновки і пропозиції. Таким чином, *засобами правової політики* є сукупність різноманітних юридичних і неюридичних інструментів і технологій, що використовуються для втілення в життя стратегічних правових ідей, які полягають в основі правової політики.

Система засобів правової політики потребує свого упорядкування з тим, щоб усунути наявні протиріччя, колізії між юридичними засобами, що утворюють нормативну основу правового регулювання. Крім того, слід більш активніше застосовувати засоби неюридичного характеру, що сприятиме посиленню ефективності правової політики.

Системний підхід щодо використання ресурсної складової правової політики створює умови для більш цілеспрямованого та ефективного впливу на суспільні відносини, а значить сприяє більш повному забезпеченню конституційно захищених цінностей і удосконаленню правової системи держави в цілому.

Розглядаючи явища правової дійсності в якості правових засобів та їх комплексів (юридичних механізмів, правових режимів), науковці повинні якомога повніше вивчати властиві їм можливості [9, с. 18]. Вирішуючи соціальні задачі за допомогою конкретних правових засобів, слід адекватно оцінювати їх потенціал, натомість не перебільшувати чи недооцінювати їх ефективність. На часі питання про якісні зміни засобів реалізації правової політики, що має не лише теоретичне, але і практичне значення у правотворчій та правозастосовній діяльності.

Список використаної літератури

1. Алексеев С. С. Право: азбука – теория – философия: Опыт комплексного исследования/ С. С. Алексеев. – Москва: «Статут», 1999. – 712 с.
2. Бидей О. О понятии и природе правовой политики / О. Бидей // Підприємництво, господарство і право. – 2006. – № 2. – С. 56-58.
3. Онуфрієнко О. В. Правові засоби у контексті інструментальної теорії права : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Онуфрієнко Олександр Володимирович. – Запоріжжя, 2003. – 196 с.
4. Пузиков Р. В. Средства реализации правовой политики / Р. В. Пузиков // Вестник Тамбовского университета. Серия: Гуманитарные науки. – 2013. – Выпуск 11 (127). – С. 1-12. – Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/v/sredstva-realizatsii-pravovoy-politiki>

5. Бачило И. Л. О концепции совершенствования системы государственного управления / И. Л. Бачило // Советское государство и право. – 1987. – № 6. – С. 20-28.
6. Исаков Н. В. Правовая политика современной России: проблемы теории и практики : автореф. дис. на соискание науч. степени доктора юрид. наук: спец. 12.00.01 «Теория и история права и государства; история правовых учений» / Исаков Николай Васильевич. – Ростов-на-Дону, 2004. – 42 с.
7. Малько А. В. Правовая политика современной России: цели и средства / А. В. Малько, К. В. Шунди-ков // Государство и право. – 2001. – № 7. – С. 15-22.
8. Трубников Н. Н. Отношение цели, средства и результата деятельности человека / Н.Н. Трубников // Вопросы философии. – 1964. – № 6. – С. 59-68.
9. Алексеев С. С. Правовые средства: постановка проблемы, понятие, классификация / С. С. Алексеев // Советское государство и право. – 1987. – № 6. – С. 12-19.
10. Матузов Н. И. Теория государства и права : учебник / Н. И. Матузов, А. В. Малько. – 5-е изд. – Москва: Издательский дом «Дело» РАНХиГС, 2018. – 528 с.
11. Халфина Р.О. Право как средство социального управления / Р.О. Халфина. – М.: Наука, 1988. – 256 с.
12. Халфина Р.О. Общее учение о правоотношении / Р.О. Халфина. – М.: Юридическая литература, 1974. – 352 с.
13. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави. Видання 5-те, зі змінами : навчальний посібник/ П.М. Рабінович. – К.: Атіка, 2001. – 176 с.
14. Тарахонич Т.І. Змістова характеристика правових засобів: сучасні погляди / Т.І. Тарахонич // Часопис Київського університету права. – 2011. – № 2. – С. 36-39.
15. Зайчук О.В. Теорія держави і права. Академічний курс. Підручник / О.В. Зайчук, Н.М. Оніщенко. – Київ: Юрінком Інтер, 2006. – 685 с. – Режим доступу: http://www.ebk.net.ua/Book/law/zaychuk_tdp/part3/1202.htm
16. Нырков В.В. Цели и средства правотворческой политики / В.В. Нырков // Правотворческая политика в современной России: курс лекций / под ред. А.В. Малько. – 2-е изд., перераб. и доп. – Москва: Проспект, 2016. – С. 71-88.
17. Малько А.В. Основы правовой политики: учеб. пособие для магистрантов / А.В. Малько, А.Ю. Саломатин. – 2 изд. – Москва: РИОР: ИНФРА-М, 2017. – 170 с.
18. Мазурик Р.В. Поняття правового засобу та його зміст у бюджетному праві / Р.В. Мазурик // Адміністративне право і процес. – Режим доступу: <http://applaw.knu.ua/index.php/arkhiv-nomeriv/4-10-2015/item/357-ponyattya-pravovoho-zasobu-ta-yoho-zmist-u-byudzhethnomu-pravi-mazuryk-r-v>
19. Костенко М.А. Система средств правовой политики / М.А. Костенко // Современное право. – 2012. – № 8. – С. 27-31. – Режим доступу: <https://www.sovremennoopravo.ru>

References

1. Alekseev, S.S. (1999). Law: ABC – Theory – Philosophy: The Experience of Integrated Research. Moscow: «Statut» [in Russian].
2. Bidey, O. (2006). On the concept and nature of legal policy. *Pidpryemnyctvo, gospodarstvo i pravo*, 2 [in Russian].
3. Onufriyenko, O.V. (2003). Legal means in the context of the instrumental theory of law. Doctor's thesis. *Zaporizhzhya* [in Ukrainian].
4. Puzikov, R.V. (2013). Means of realization of legal policy. *Vestnik Tambovskogo universiteta. Serija: Gumanitarnye nauki*, 11 (127). Retrieved from: <https://cyberleninka.ru/article/v/sredstva-realizatsii-pravovoy-politiki> [in Russian].
5. Bachilo, I.L. (1987). On the concept of improving the public administration system. *Sovetskoe gosudarstvo i pravo*, 6 [in Russian].
6. Isakov, N.V. (2004). Legal policy of modern Russia: the problems of theory and practice. Extended abstract of doctor's thesis. *Rostov-na-Donu* [in Russian].
7. Mal'ko, A.V., Shundikov K.V. (2001). Legal policy of modern Russia: goals and means. *Gosudarstvo i pravo*, 7 [in Russian].
8. Trubnikov, N.N. (1964). Correlation of the goal, means and result of human activity. *Voprosy filosofii*, 6 [in Russian].
9. Alekseev, S.S. (1987). Legal means: statement of the problem, concept, classification. *Sovetskoe gosudarstvo i pravo*, 6 [in Russian].
10. Matuzov, N.I., & Mal'ko, A.V. Theory of state and law: manual. Fifth Edition. Moscow: Izdatel'skiy dom «Delo» RANHiGS [in Russian].
11. Halfina, R.O. (1988). Law as a means of social management. Moscow: Nauka [in Russian].
12. Halfina, R.O. (1974). General doctrine on legal relations. Moscow: *Juridicheskaja literatura* [in Russian].
13. Rabinovych, P.M. (2001). Basics of general theory of law and state. Issue 5, with changes. Textbook. Kyiv: *Atika* [in Ukrainian].

14. Tarakhonich, T.I. (2011). Substantive characteristics of legal means: modern views. Chasopys Kyivs'kogo universy'tetu prava, 2 [in Ukrainian].
15. Zaichuk, O.V., & Onishchenko, N.M. (2006). Theory of state and law. Manual. Kyiv: Yurinkom Inter [in Ukrainian]. Retrieved from: http://www.ebk.net.ua/Book/law/zaychuk_tdp/part3/1202.htm
16. Nyrkov, V.V. (2016). Goals and means of law-making policy. In A.V. Mal'ko, (Ed.), Law-making policy in modern Russia: a course of lectures (pp. 71-88). (2nd ed., rev.). Moscow: Prospekt [in Russian].
17. Mal'ko, A.V., & Salomatin, A.Ju. (2017). Basics of legal policy. Textbook. Second Edition. Moscow: RIOR: INFRA-M [in Russian].
18. Mazuryk, R.V. The concept of legal means and its content in budget law. Administratyvne pravo i proces. Retrieved from: <http://applaw.knu.ua/index.php/arkhiv-nomeriv/4-10-2015/item/357-ponyattya-pravovoho-zasobu-ta-yoho-zmist-u-byudzhetnomu-pravi-mazuryk-r-v>
19. Kostenko, M.A. (2012). System of legal policy means. Sovremennoe pravo, 8. Retrieved from: <https://www.sovremennoepravo.ru> [in Russian].

Стаття надійшла 24.09.2019

В. Н. Тернавская, канд. юрид. наук, доцент
Киевский национальный университет строительства и архитектуры
Кафедра охраны труда и окружающей среды
Воздухофлотский проспект, 31, Киев, 03037, Украина
e-mail: ternavskaknuba2018@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2102-619X>

СРЕДСТВА РЕАЛИЗАЦИИ ПРАВОВОЙ ПОЛИТИКИ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ

Резюме

Статья посвящена исследованию природы правовых средств, при помощи которых реализуется качественная и эффективная правовая политика государства. Анализируются различные интерпретации понятия «правовые средства». Рассматривается система средств правовой политики, которая включает юридические и неюридические инструменты и технологии, которые, в свою очередь, образуют две самостоятельные подсистемы. Представлены авторское определение понятия «средства правовой политики» и их классификация. Делается вывод о непосредственной зависимости возможности достижения поставленных целей от того, насколько полно, эффективно и рационально будут применены средства формирования и реализации правовой политики.

Ключевые слова: правовая жизнь, правовая политика, средства правовой политики, усовершенствование права, механизм правового регулирования.

V. M. Ternavska, Candidate of Juridical Sciences, Associate Professor
 Kyiv National University of Construction and Architecture
 the Department of Labor Protection and Environment
 Povitroflotsky Avenue, 31, Kyiv, 03037, Ukraine
 e-mail: ternavskaknuba2018@gmail.com
 ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2102-619X>

MEANS OF REALIZATION OF LEGAL POLICY: THEORETICAL AND METHODOLOGICAL ANALYSIS

Summary

The article is dedicated to the research of nature of legal means that assist to realizing a qualitative and effective legal policy of the state. The different interpretations of the notion “legal means” are analyzed. There considered a system of legal policy means that includes both legal and non-legal instruments and technologies, which, in their turn, form two independent subsystems. The author’s definition of the concept of “means of legal policy” and their classification are presented. There made the conclusion that the possibility of achieving the set goals is directly dependent on how fully, efficiently and rationally the means of formation and implementation of legal policy will be applied.

Legal policy is a complex and many-sided social phenomenon that plays the role of an effective instrument of improving the mechanism of legal regulation in the system of law for the modernization of the legal life of society in a progressive way. The efficiency of legal policy is evaluated as a rule by the results of achieving the set goals and fulfilling the corresponded to them tasks. There is the fundamentally important question by what means the goals were achieved and whether the expenditures are justified. At the same time, analyzing the state of legal life of Ukrainian society, one can note not enough high effectiveness of legal instruments. The search of ways of improving the law-making process *actualizes* the question of the doctrinal defining the nature of legal policy means that should contribute to the practical enhancement of the social value and effectiveness of legal instruments. The algorithm of actions for the formation and implementation of legal policy should be as follows: defining the specific goals – using the adequate means – achievement of desired result.

The author reveals the essential characteristics of the category “legal policy means” on the basis of theoretical and methodological analysis *with the purpose* to substantiate the practical value of legal means. There noted the direct dependence of the possibility of achieving the set goals on how fully, effectively and rationally the instruments of formation and implementation of legal policy will be applied.

Means, in any area of public policy, are instruments and technologies. In legal literature all means of legal policy are traditionally divided into directly legal and non-legal means. Exactly such legal means as various instruments (normative directives) and technology (various acts of practical implementation of regulatory directions in life) play a leading role in the implementation of legal policy.

Therefore, *means of legal policy* are the instruments and technologies that are used for implementing the strategic legal ideas, which underlie legal policy, into practice. The system of legal policy means includes both legal and non-legal instruments and technologies. It is necessary to arrange the system of legal policy means in order to eliminate the existing contradictions, conflicts between the legal means that form the normative basis of legal regulation. Besides, non-legal means should be more actively used to increase the effectiveness of legal policy.

Key words: legal life, legal policy, means of legal policy, improvement of law, mechanism of legal regulation.